

OSNIVANJE STALNOG POSTAVA MUZEJA BETINSKE DRVENE BRODOGRADNJE

KATE ŠIKIĆ ČUBRIĆ □ Muzej betinske drvene brodogradnje, Betina, otok Murter

sl.1.-2. Zatečeni inventar konobe Dragutina Filipija. Na fotografijama se nalaze dvije macole, škanjel, glava bata, blanje, stolarska vida, kljesta i čavli.

sl.3. Brodograditeljski stol i alati u konobi Dragutina Filipija.

UVOD. Betina na otoku Murteru jedno je od malobrojnih preostalih žarišta male drvene brodogradnje. U kontinuitetu od polovice 18. st. do danas lokalni brodograditelji njeguju tradicijska znanja o izradi brodova. Ideja o zbirci ili muzeju koji će baštiniti tradicijsku drvenu brodogradnju postoji od 1970-ih godina. Nakon više neuspješnih pokušaja ostvarenja te ideje, vlasnici drvenih brodova i zaljubljenici u tradicijsku brodogradnju okupili su se u udrugu *Betinska gajeta 1740.*, koja si je kao cilj postavila stvaranje Muzeja betinske drvene brodogradnje i zaštitu umijeća gradnje betinske gajete. Konkretni pomaci dogodili su se 2013., kad su članovi Udruge uspostavili vezu s predstavnicima vlasti Općine Tisno. U projekt je od samih početaka uključen Muzej grada Šibenika, koji je zaslužan za stručno vođenje tijekom prikupljanja i inventarizacije predmeta stalnog postava, dokumentiranja kazivanja, proučavanje arhivske građe, pregled zbirke fotografija i, konačno, za izradu muzeološke koncepcije.

U radu su opisani proces osvješćivanja i sazrijevanja ideje o stvaranju muzejske ustanove u Betini koja će

baštiniti višestoljetno brodograditeljsko nasljeđe i pokrenuti realizaciju ideje. Objavljen je kontekst nastajanja Muzeja – od kupnje zgrade, odluke o osnivanju, uloge stručnjaka i brojnih članova lokalne zajednice koji su sudjelovali u procesu, prikupljanja predmeta, uređenja stalnog postava do otvorenja Muzeja.

I. OSNIVANJE MUZEJA BETINSKE DRVENE BRODOGRADNJE

Ideja o ustanovljenju Muzeja betinske drvene brodogradnje starija je od četrdeset godina. Prvi koraci učinjeni su davnih 1970-ih godina akcijama prikupljanja predmeta betinskih brodograditelja i težaka za Zavičajnu zbirku Betine. To je bila prva akcija i mještani su joj se odazvali u velikom broju. Svi predmeti iz Zbirke bili su popisani i fotografirani. Kako nije bilo službene zaštite ni inventarizacije predmeta, većina ih je do danas otuđena,

sl.4-5. Fotografija po kojoj je napravljena rekonstrukcija i novoizrađeni argan ispred zgrade Muzeja.

sl.6. Kate Šikić Čubrić u primarnoj obradi predmeta.

sl.7. Brodograditelj Šime Šandrić u kazivanju.

sl.8. Članovi udruge Betinska gajeta 1740. u prikupljanju predmeta.

sl.9. Dogovor sa starijim mještanima glede scenarija za snimanje Betinskog pira i prizora odlaska u ribolov i u polje.

a manji se dio nalazi u privatnim zbirnama.

Tom prvom izložbom predmeta stvorena je ideja o ustanovi koja će baštiniti tradicijska znanja o brodogradnji. Želja za muzejom stalno je živjela u mislima lokalnog stanovništva. Godine 1990. tadašnja je Mjesna zajednica čak kupila kuću u kojoj je trebao biti smješten muzej.

Kao nastavak težnji, u povodu izgradnje starohrvatskog broda *Condure Croaticae* 1998. u Betini je održan stručno-znanstveni skup *Betina u hrvatskoj baštini drvene brodogradnje*. Na skupu je prezentiran *Etimologijski rječnik pučkog nazivlja betinske brodogradnje* autora Gorana Filipija, koji obuhvaća brodograđevnu terminologiju sačuvanu usmenom predajom i praksom tradicionalne brodogradnje.

Entuzijazam iz 1990-ih u idućim je godinama pomalo splasnulo. Međutim, želja za ustanovljenjem Muzeja

drvene brodogradnje kao središta koje će trajno čuvati i pokazivati betinsku baštinu, tradiciju i prošlost ipak nije nestala. Preokret se dogodio 2011. osnivanjem udruge *Betinska gajeta 1740.*, koja si je za cilj postavila stvaranje Muzeja betinske drvene brodogradnje i zaštitu umijeća gradnje betinske gajete. Ideja o stvaranju Muzeja počela se ostvarivati. Općina Tisno prepoznala je vrijednost inicijative i prionula osiguravanju sredstava za realizaciju projekta.

Priprema projekta započela je u studenome 2013. Budući da su imovinsko-pravni odnosi prvotno kupljene kuće ostali neriješeni, za Muzej je kupljena nova zgrada. Zgrada u kojoj je danas Muzej betinske drvene brodogradnje nalazi se u zaštićenoj kulturno-povijesnoj cjelini Betine. U suradnji s Konzervatorskim odjelom u Šibeniku napravljen je izvedbeni projekt zgrade. Dvije izvorne stare dvokatnice koje je povezivalo zajedničko unutrašnje dvorište stavljene su pod zajedničko krovšte. Središnji dvorišni dio postao je zatvorena galerija.

sl.10. Središnje dvorište i pogled na sjeverozapadno krilo prije rekonstrukcije.

sl.11. Jugoistočno krilo prije rekonstrukcije.

sl.12. Maketa bracere Mučenica.

Osnovan je autorski tim za izradu muzeološke koncepcije u koji su ušli: Jadran Kale i Marija Krnčević Rak iz Etnografskog odjela Muzeja grada Šibenika; Kate Šikić Čubrić, etnologinja iz Betine, pripravnica u Etnografskom odjelu Muzeja grada Šibenika s radnim mjestom u Betini i Đenko Šandrić, predsjednik udruge *Betinska gajeta 1740.*

Opsežnim akcijama odabran je muzejski fondus od 471 muzejskog predmeta. Snimanjem kazivanja brodograditelja započeto je dokumentiranje buduće građe.

II. FORMIRANJE ZBIRKI

Predmeti prikupljeni 1970-ih godina za Zavičajnu zbirku Betine danas se nalaze u privatnim zbirkama

mještana. Autorski tim muzeološke koncepcije Muzeja betinske drvene brodogradnje stvorio je novi koncept prikupljanja predmeta, kojemu je prethodio razgovor s betinskim brodograditeljima i težacima. Dogovoreno je da se uz brodograđevne alate i tehnologiju dizajna brodskih linija u Muzeju betinske drvene brodogradnje prikaže kontekst nastajanja brodogradnje i uloga broda u svakodnevnom životu stanovnika Betine i Murtera. Traženi predmeti trebali su pripadati polju brodogradnje, jedrenja, poljoprivrede, ribarstva, odijevanja i svakodnevnog života. Kate Šikić Čubrić i članovi udruge *Betinska gajeta 1740.*, ponajprije Đenko Šandrić, po naputcima Muzeja grada Šibenika, probrali su sadržaje brodograditeljskih radionica, privatnih konoba, tavana i odlagališta na području cijele Betine.

Vlasnici traženih predmeta spremno su donirali građu za budući Muzej. Predmete, dokumente i fotografije doniralo je 27 različitih vlasnika. Nasljednici brodograditelja Dragutina Filipija te Mate i Mihe Uroda donirali su kompletne inventare brodograditeljskih radionica.

Primarna obrada građe obuhvatila je upisivanje podataka na ceduljicu kojom je označavan svaki pojedini predmet. To su:

1. naziv predmeta
2. vlasnik
3. mjesto i vrijeme nalaska
4. materijal
5. dimenzije
6. svrha, upotreba
8. ime osobe koja je prikupila podatke.

sl.13. Postav prvog kata JI krila
(Svakodnevi život).

Pri identifikaciji predmeta od velike su pomoći bili brodograditelji u ulozi savjetnika. Budući da je bilo teško odrediti funkciju većine predmeta, bila je nužna njihova stručna pomoć. Depo za prikupljene predmete osnivač je osigurao u prostorijama Zadrudnog doma u Betini, gdje su se predmeti naknadno obilježili, fotografirali i složili u zbirke. Podaci o predmetima popisani su računalno u programu Word Microsoft, pri čemu su fotografiji svakog predmeta pridruženi podaci o njegovu nazivu, vlasniku, mjestu nalaska, dataciji, materijalu, dimenzijama, svrsi (upotrebi) i skupljaču.

Nisu pronađeni neki predmeta koji su u postojećoj literaturi i kazivanjima navedeni kao nužni za brodograditeljski posao. Rekonstrukcija tih predmeta provedena je u betinskim brodogradilištima i kovačnicama prema fotografijama i/ili usmenim uputama brodograditelja i težaka.

Formiranje zbirke s najvećim brojem predmeta – Zbirka brodograđevnih alata, obavljeno je prema pojmovima navedenima u *Etimologijskom rječniku pučkog nazivlja – Betinska brodogradnja*. Taj je rječnik jedinstveno djelo u kojemu su opisani oblik, namjena, dimenzija i način upotrebe svakoga pojedinog predmeta koji se rabi pri dizajniranju nacrt, gradnji i održavanju drvenog broda. Nakon upoznavanja sa stanjem u konobama i konzultiranja *Rječnika*, autorski se tim za pomoć obratio brodograditeljima umirovljenicima za čijeg je radnog vijeka većina predmeta navedenih u *Rječniku* bila u uporabi. Predmeti koji su se našli u brodograditeljskoj zbirci morali su pokriti sve faze izrade broda: dogovor majstora i naručitelja broda, izradu nacrt, izradu linije rebara, nabavu i pripremu drva za obradu, obradu drva, izradu konstrukcije, izradu oplata, izradu brodske opreme, šuperenje i održavanje.

Formiranju zbirke brodske opreme, poljoprivrednih alata, ribarskih alata, odjevnih predmeta i kućnog inventara prethodilo je bilježenje kazivanja težaka, ribara, brodograditelja i lokalnih etnografa. Stvorena je slika društva iz vremena kad je brod imao nezamjenjivu ulogu u životima stanovnika Betine i Murtera. Brod je služio za odlazak u polje na rad, za prijevoz materijala, ljudi i životinja, za ribarstvo, prodaju uroda te komunikaciju s gradskim središtima. Prilike u kojima je brod bio u središtu života lokalnog stanovništva trajalo je do 1960-ih godina. Nakon što je asfaltirana prilazna cesta otoku, uvelike su se promijenili izvori privređivanja. Od isključive orijentiranosti na djelatnosti primarnog sektora, lokalno se stanovništvo okrenulo tercijarnim djelatnostima (usp. Kulušić Sven, 1986., str. 86-88.). Brod je uvelike izgubio na važnosti, a nabava hrane, odjeće i kućanskog inventara postala je lakše dostupna. Roba tradicijskih obrta kakvu su izrađivali kovači, jedrari, tkalje, postolari ili ribari mogla se lako zamijeniti za industrijske proizvode. Muzeološkom koncepcijom bilo je predviđeno da se prikupe predmeti za zbirke koji pripadaju vremenskom razdoblju prve polovice 20. st.

Prikupljanje predmeta koji su danas u muzejskom fundusu započelo je u veljači 2014. Prikupljen je i izrađen 471 predmet, raspoređen u ovih osam zbirki:

1. Zbirka brodograđevnih alata – 274 predmeta
2. Zbirka brodske opreme – 43 predmeta
3. Zbirka poljoprivrednih alata – 12 predmeta
4. Zbirka ribarskih alata – 29 predmeta
5. Zbirka odjevnih predmeta – 17 predmeta
6. Zbirka predmeta kućnog inventara – 18 predmeta
7. Zbirka maketa – 10 predmeta
8. Zbirka arhivskih fotografija i izvornih dokumenata – 68 predmeta.

sl.14. Postav drugog kata JI krila
(Svakodnevni život).

Restauraciju i konzervaciju predmeta obavila je Jelena Čurić. Konzervatorsko-restauratorski koncept i zahvati bili su usmjereni na višekratno mehaničko i kemijsko čišćenje predmeta, uklanjanje korozije, konsolidiranje i učvršćivanje drvenih nosača, patiniranje te površinsku zaštitu predmeta. Radovi su bili jednokratni, a obavljani su u radionici izvođača i *in situ*. Svi radovi popraćeni su fotografskom i pisanom dokumentacijom, koja je nakon svih provedenih faza konzervatorsko-restauratorskih radova dostavljena osnivaču.

Zbirka maketa ima iznimnu važnost za stalni postav. Budući da je izložbeni prostor nedovoljno velik, smještaj brodova unutar Muzeja nije bio moguć. Prema muzeološkoj koncepciji, određeno je da se prikaže pet tipova najčešće građenih brodova betinske brodogradnje. Rješenje je bila izrada maketa stvarnih brodova. Od pet brodova odabranih za izradu maketa tri su i danas "živa", a dva su uništena. Izrada maketa povjerena je vrsnome hrvatskome maketaru Lucianu Keberu. Linije kaića, lađe i gajete maketar je izradio uzimanjem mjera na terenu. Makete leuta i bracere izrađene su prema fotografijama iz arhiva vlasnika i tehničkim karakteristikama zabilježenima u arhivima lučkih kapetanija. Brodovi predstavnici planski su odabrani zato što svaki od njih ima jedinstven i zanimljiv životni put. Izrada maketa počela je u rujnu 2014., a do pisanja ovog teksta u potpunosti su dovršene makete lađe, gajete i bracere. Osim maketa brodova, u Zbirci se nalaze modeli koji brodograditelju služe za izradu broda u stvarnom mjerilu.

Zbirka arhivskih fotografija i izvornih dokumenata nastajala je usporedno s prikupljanjem predmeta. U Zbirci se nalaze 24 fotografije i 46 dokumenata. Većina fotografija

koje su izložene u stalnom postavu donirane su putem računala (u jpg formatu) ili su samo ustupljene za skeniranje kako bi se računalno pohranile. U muzejskoj virtualnoj bazi podataka pohranjeno je 270 fotografija.

Podaci o svim predmetima u zbkama pohranjeni su u glavnome muzejskom računalu kao pojedinačne datoteke u programu Word. Isti su podaci pohranjeni na eksternom tvrdom disku, a postoje i isprintani primjerci. U tijeku je unos predmeta u inventarnu knjigu muzejskih predmeta, katalog, knjigu ulaska, knjigu izlaska i knjigu pohrane. Muzej betinske drvene brodogradnje trenutno nije korisnik integriranoga informacijskog sustava M++ i S++.

III. STALNI POSTAV

Radu na stalnom postavu prethodila su brojna savjetovanja s brodograditeljima. Kate Šikić Čubrić gotovo je svakodnevno obilazila lokalna brodogradilišta u potrazi za savjetima. Grupiranje predmeta, raspored i redosljed u prostoru određen je prema savjetima brodograditelja, analogno funkciji koju imaju pri gradnji. Kako gotovo uopće nije bilo pisanih zapisa o brodogradnji u Betini, cjelokupno znanje koje je danas dostupno unutar zgrade Muzeja rezultat je brodograditeljskih kazivanja. Šikić Čubrić transkribirala je sva snimljena kazivanja i intervju te ih pretočila u legende koje prate postav. Jedinstveni su dio postava upravo citati iz kazivanja izloženi na samostalnim pločama u svim prostorijama Muzeja. Na taj način riječi brodograditelja vode posjetitelja kroz Muzej.

Autor likovnog postava Marko Barišić, u suradnji s

sl.15. Postav prvog kata JI krila
(Svakodnevi život).

sl.16. Zastava i kip sv. Josipa.

sl.17. Djeca slažu virtualnu gajetu u
muzejskoj igraonici.

autorskim timom i vođen savjetima brodograditelja, osmislio je vizualni identitet Muzeja, uobličio prezentaciju predmeta unutar soba i oblikovao legende. Priča o logu Muzeja pokazuje koliko je važna uspješna suradnja sudionika na projektu. Naime, tijekom prikupljanja predmeta Kate Šikić Čubrić i Đenko Šandrić pronašli su naizgled beznačajne daščice s izrezbarenim linijama. Razgovarajući s brodograditeljima, saznali su da upravo te linije na daščici brodograditelju omogućuju konstruiranje svih brodskih rebara i stoga su vrlo vrijedne. Dizajner je prepoznao važnost pronalaska i napravio muzejski logo: dvije stilizirane daščice.

Stalni postav prikazuje cjelovitu priču o brodogradnji i upotrebi broda u Betini od samih početaka brodogradnje u 18. st. do danas. U stvaranju stalnog postava glavna narativna nit vodilja u interpretaciji muzejskih predmeta i edukacijskih pomagala kretala se od

apstraktnoga prema konkretnome i od jednostavnijega prema složenijemu, s individualiziranim i personaliziranim umijećima.

Oblik i raspored prostorija zgrade Muzeja uvelike je utjecao na oblikovanje postava. Pred autorskim timom bio je zahtjevan zadatak. Muzejski je prostor podijeljen u šest izložbenih soba na tri etaže u dva krila zgrade i središnjoj galeriji. Jedina veza između prizemlja i prvog kata unutar cijele zgrade jesu uske, strme stubbe, što otežava komunikaciju među prostorijama.

U jugoistočnom dijelu zgrade prikazan je svakodnevni život u kojemu je brod bio neizostavan pratilac. Poljoprivreda, ribarstvo, odlazak na prekomorske posjede ili svadbeni običaji bili su neostvarivi bez broda. U izložbenom prostoru na prvom katu nalaze se predmeti i grafike koji ilustriraju život betinskog težaka u prvoj polovici 20. st. U postavu dominiraju muška i ženska lutka u radnim nošnjama kakve su u to vrijeme nosili

sl.18. Postav prvog kata središnje galerije.

težaci, ribari i brodograditelji. Uloga broda u svadbenim svečanostima prikazana je videoprojkcijom rekonstrukcije tradicijske betinske svadbe. Projekciju prate izlošci iz Zbirke predmeta kućnog inventara i iz Zbirke odjavnih predmeta koji simboliziraju *dotu*. U istoj se prostoriji nalazi replika kabine leuta, u kojoj posjetitelj može pogledati scene odlaska u ribolov, u polje na rad ili odlaska po mladu. U kabinu je ugrađen monitor koji simulira prednje staklo leuta i zvučnik koji dočarava originalne zvukove. Snimke tradicijske svadbe, odlaska po mladu, odlaska u ribolov i u polje za potrebe stalnog postava napravljene su u svibnju i lipnju 2015. u suradnji s lokalnim KUD-om *Zora*.

Slijedeći etnološku nit, postav drugog kata sjeveroistočnog dijela zgrade nastavlja već započetu priču i prezentira ulogu broda u ribarstvu. U zasebnim se vitrinama nalaze makete ribarskih brodova. U postavu te izložbene cjeline može se vidjeti multimedijaska simulacija putova koji su proizlazili iz životnih potreba stanovnika Betine i Murtera. Posjetitelj dobiva uvid u zadaće što su ih imali brodovi konstruirani u lokalnim brodogradilištima: odlazak na posjede, prijevoz ljudi, životinja i uroda, ribarstvo, poljoprivredne djelatnosti, jedrenje i veslanje.

U dvorištu, između dva krila zgrade, smješten je sakralni izložak – zavjetna kapelica i barjak posvećeni svecu zaštitniku radnika koji rukuju drvom – sv. Josipu. Brodograditelji i obrtnici u Betini mahom su bili članovi bratovštine sv. Josipa. U produžetku je smješten kutak za djecu, igraonica s *touch screenom*, u kojoj se na jednostavan i zaigran način predočuje tehnika slaganja brodske konstrukcije: igrač u jedanaest koraka videoigre može složiti brod. Igra je edukativnog tipa jer igrač uči redosljed gradnje, uviđa složenost postupaka i usvaja

lokalne nazive dijelova broda. Nakon što završi slaganje, posjetitelj ima mogućnost isprintati brod koji je konstruirao te ga na izlasku iz Muzeja dobiti kao razglednicu.

Na polukatu dvorišnog dijela zgrade nalazi se instalacija jarbola i lantine s izvornim jedrom, koje se prema potrebi može dignuti i spustiti. Instalacija se sastoji od 17 dijelova. Autor instalacije je brodograditelj Ante Fržop. Svi su dijelovi novoizrađeni, naručeni za tu namjenu, osim jedro sašivenog jedra s početka 20. st. Instalacija gleda na vanjski dvorišni zid, gdje je mjesto pronašla kompletna brodska oprema.

Središnja galerija posvećena je novom trendu u svijetu drvenih brodova – regatama na latinsko jedro. Prva regata na latinsko jedro održana je u Murteru 1998. i na njoj je sudjelovalo osam brodova opremljenih tradicijskim jedriljem. Od tada do danas broj sudionika na tim regatama sve je veći, brodovi se obnavljaju, izrađuju se novi jarboli i jedra. Pojedinci nerijetko grade novi brod samo za jedrenje na regatama. Danas se u bližoj okolini Betine održava osam regata na latinsko jedro, na kojima sudjeluje i do 80 potpuno opremljenih drvenih brodova. Sa sigurnošću se može reći da su regate na latinsko jedro novi pokretači tradicijske brodogradnje u Betini.

Sjeverozapadni dio muzejske zgrade rezerviran je za brodograditeljska umijeća. U prizemlju je multimedijaska dvorana u kojoj se nalazi muzejska baza podataka s *touch screenom*. Baza podataka povezana je s glavnim računalom i dopunjava se unosom novih dokumenata i fotografija iz različitih područja društvenog života Betine.

U dvorani se na velikom ekranu prikazuje dokumentarni film o betinskoj brodogradnji *Van škvara – ciko man-droča*, snimljen 2015. za potrebe stalnog postava. U

sl.19. Postav prvog kata SZ krila (Brodograditeljsko krilo).

sl.20. Prizemlje SZ krila (Multimedijalna soba).

sl.21. Postav prvog kata SZ krila (Brodograditeljsko krilo).

snimanju filma sudjelovalo je 12 brodograditelja koji su pred kamerama iznijeli svoja iskustva gradnje brodova. U istoj je sobi na zidu vertikalno postavljena uvećana katastarska karta Betine s početka 20. st. Na njoj su obilježeni škerovi koji su postojali u tom razdoblju i koji postoje danas. U toj prostoriji posjetitelj se upoznaje s razvojem brodogradnje te s opsegom i vrstom poslova rađenih u lokalnim brodogradilištima.

Prostorija prvog kata moderna je brodograditeljska radionica s alatima za grubu i finu obradu drva. Uz alate, izloženi su presjeci devet vrsta drva koje se upotrebljavaju u brodogradnji. Legende pričaju priču od trenutka kad je drvo za gradnju broda još u šumi, preko prijevoza trupaca do Betine, tretiranja drva prije obrade, piljenja, tesanja, bušenja, krivljenja, zabijanja do finalnog šuđenja. Izložci su raspoređeni u slijedu prema ulozi koju imaju u gradnji broda, a zbog njihova velikog broja smješteni su i u ladice koje posjetitelj može sam otvarati i na taj način istraživati te aktivno sudjelovati u priči.

Sljedeći kat otkriva tajne obrta gradnje drvenih brodova. U izvorni brodograditeljski radni stol ugrađen je multimedijски ekran na kojemu posjetitelj točnim redoslijedom slaže "vlastiti" brod. U vitrini uz stol nalazi se maketa betinske gajete otvorene konstrukcije, što posjetitelju omogućuje uvid u sve konstrukcijske elemente broda te mu olakšava igru. U sobi se nalaze dvije viseće zidne vitrine s prikazom najvećega brodograditeljskog umijeća:

dizajniranja linija brodskih rebara.

Znanje o dizajnu u brodograditeljskim se obiteljima strogo čuvalo, prenosilo se s glavnog majstora, *proto*, na najsposobnijeg šegрта. Samo je *proto* znao dizajnirati brod i on je odlučivao kome će prenijeti svoje znanje. Jedna od najvažnijih uloga Muzeja jest prenošenje znanja, a upravo eksponati u tim vitrinama, u kombinaciji s legendama, otkrivaju dosad skrivane tajne brodograditeljskog obrta. U ladicama što ih posjetitelji sami otvaraju nalaze se predmeti kojima se brodograditelj koristi prilikom crtanja. Svi predmeti potječu iz Zbirke brodograditeljskih alata.

Zbog specifičnosti prostora, u zgradi Muzeja osmišljen je manje klasičan način prezentiranja predmeta. Izbjegavana je upotreba staklenih vitrina koje ulaze u prostor. Većina predmeta smještena je u ladice ili na zidove. Predmeti su na zidove učvršćeni kovanim klinovima, kako bi odgovarali interijeru i istaknuli autentičnost izložbenog prostora.

Muzej je zbog više razloga oplemenjen modernim tehnologijama. Multimedijске su igre osmišljene kako bi privukle mlađe posjetitelje. Otvorena baza podataka osmišljena je da bi potaknula lokalno stanovništvo na aktivno sudjelovanje u stvaranju i dogradnji Muzeja. Veliki ekran na kojemu se neprekidno prikazuje dokumentarni film omogućuje posjetiteljima da na brz i učin-

Jedna od najvažnijih uloga Muzeja jest prenošenje znanja, a upravo eksponati u tim vitrinama, u kombinaciji s legendama, otkrivaju dosad skrivane tajne brodograditeljskog obrta.

sl.22. Maketa gajete Cicibela.

Muzej je osnovan s ciljem da bude ustanova koja potiče lokalno stanovništvo da razvija svijest o vrijednosti brodograditeljskoga i kulturnog nasljeđa, da predstavlja lokalne tradicije, obogaćuje turističku ponudu i postane informacijsko središte o lokalnoj kulturnoj baštini. Uređenje stalnog postava Muzeja betinske drvene brodogradnje zapravo je tek početak djelovanja usmjerenih na revitalizaciju tog obrta i upotrebe drvenog broda.

kovit način dobiju uvid u betinsku brodogradnju. Zakrivljeno filmsko platno i projektor s razlogom dominiraju sobom s izlošcima iz svakidašnjeg života jer su brojni ljudi iz lokalne zajednice protagonisti tog videouratka. Multimedijaska simulacija putova Betinjana i Murterana originalno je zamišljena kao fizička maketa otoka i obližnjeg kopna sa sitnim maketama gajeta, a maketa je zbog manjka prostora pretvorena u ekran. Na ekranu na ulaznoj recepciji vrte se dva kratka videouratka. Prvi prikazuje virtualno slaganje gajete *Cicibele* od 49 dijelova, s napisanim lokalnim nazivima svakoga od njih. Druga je videosnimka napravljena spajanjem *time lapse* fotografija brodograditelja Ante Fržopa u procesu gradnje leuta od početka do kraja.

Muzejski postav ima jedinstvenu zvučnu podlogu koja dopire iz usmjerenih zvučnika, čiji raspon zvuka ima određeno polje. Svaka prostorija ima glazbenu podlogu koju određuje sadržaj prostorije. Primjerice, u sobi u kojoj su prikazani brodograđevni alati dominira zvuk piljenja, zabijanja čavala ili tesanja. U središnjoj galeriji kod jarbola i jedra dominira škripa konopa i zvuk valova. U sobi svakodnevnog života glazbenu podlogu čine lokalni napjevi koje izvodi KUD *Zora*, snimljeni za potrebe postava. Ambijentalni zvukovi pojačavaju doživljaj posjetitelja.

Moderne tehnologije omogućuju veću interaktivnost posjetitelja. Multimedijaska je baza pomno osmišljena tako da daje širinu stalnom postavu čineći ga uvijek aktualnim. Zainteresirani posjetitelji pretraživanjem na ekranu mogu produbiti svoje znanje, istraživati i zabavljati se. To ih može potaknuti da se uključe u rad Muzeja dajući svoj doprinos – zanimljivu fotografiju, dokument

ili prijedlog sadržaja koji bi voljeli vidjeti na ekranu. Tako koncipiranim stalnim postavom nastojimo privući posjetitelje svih dobi, potaknuti ih na razmišljanje, proučavanje predmeta i zamišljanje stvarnih situacija u kojima su ti predmeti nekad korišteni.

IV. ZAKLJUČAK. U radu su prikazani postupci realizacije projekta Muzeja betinske drvene brodogradnje. Uvodno je dan kontekst nastanka i razvoja brodogradnje te je opisano sazrijevanje ideje o muzejskoj ustanovi. Središnji dio rada posvećen je opisu prikupljanja muzejske građe, stvaranja muzeološke koncepcije i, konačno, formiranja stalnog postava.

Djelovanje Muzeja betinske drvene brodogradnje usmjereno je na očuvanje i promoviranje tradicijske drvene brodogradnje. Muzej je osnovan s ciljem da bude ustanova koja potiče lokalno stanovništvo da razvija svijest o vrijednosti brodograditeljskoga i kulturnog nasljeđa, da predstavlja lokalne tradicije, obogaćuje turističku ponudu i postane informacijsko središte o lokalnoj kulturnoj baštini. Uređenje stalnog postava Muzeja betinske drvene brodogradnje zapravo je tek početak djelovanja usmjerenih na revitalizaciju tog obrta i upotrebe drvenog broda. U vrijeme pisanja ovog rada u tijeku je bilo uređenje mjesnog trga i lučice koji su u neposrednoj blizini Muzeja. Novouređeni trg i lučica tvorit će "muzej izvan zidova". Trideset i pet drvenih brodova u lučici dobit će rezervirano mjesto veza i ploču u obliku legende s podacima o vlasniku, brodograditelju, godini gradnje i tehničkim karakteristikama plovila. U središtu novouređenog trga nalazit će se spomenik brodograditeljima, za koji se upravo raspisuje natječaj za idejno

sl.23. Vitrina s eksponatima na drugom katu Brodograditeljskog krila.

sl.24. Posjetiteljica u pretraživanju muzejske baze podataka.

sl.25. Graf s iskazima zarade i ugleda brodograditelja u različitim razdobljima povijesti.

kiparsko rješenje. Poveznica između spomenika brodograditeljima i Muzeja bit će betinska staza slavnih, koju će činiti mjedene ploče s ugraviranim imenima poznatih betinskih brodograditelja. Uz uređenje trga predviđa se postavljanje vanjskoga recepcijskog pulta Muzeja odnosno suvenirnice, u kojoj će lokalni izrađivači suvenira pokazivati svoj rad i davati jednostavne informacije o Muzeju, brodovima i brodogradnji.

Želja nam je brendirati Betinu kao mjesto brodograditelja te postići da posjetitelji ciljano dolaze u Betinu kako bi učili o brodogradnji, naručili brod ili popravili svoj, provozali se gajetom na latinsko jedro ili naučili više o murterskom kraju. Suradnja s lokalnom zajednicom ključni je čimbenik u cijeloj toj priči. Smatramo da betinska zajednica, u suradnji s Muzejom, može biti nositelj novog vala drvene brodogradnje. Drveni će se brodovi graditi dok god bude potrebe za njima, ali i dok bude živjelo znanje o njihovoj izradi.

V. LITERATURA I IZVORNI KAZIVAČI

1. Filipi Goran. *Etimologijski rječnik pučkog nazivlja – betinska brodogradnja*. Šibenik: Županijski muzej u Šibeniku, 1997.
2. Kulušić Sven. *Murterski kraj*. Murter: Društveni centar, 1984.
3. Skračić Vladimir (ur.). *Toponimija otoka Murtera*. Zadar: Centar za onomastička istraživanja Sveučilišta u Zadru, 2010.
4. Skračić Vladimir. *Kurnaska gajeta – sveti brod. Čakavska rič*, XXXI, br. 1-2, Split, 2003.
5. Juraga Grozdana, rođ. Bilić, 1963., Betina.

sl.26. Regata za dušu i tilo.

IMPLEMENTATION OF THE PERMANENT DISPLAY OF THE BETINA MUSEUM OF WOODEN SHIPBUILDING

The paper shows the procedures of implementing the project of the Museum of Wooden Shipbuilding in Betina. The introduction gives the context of the origin and development of shipbuilding, and the crystallisation of the idea of a museum is described. The central part is devoted to the assembly of museum material, the creation of the museum conception and finally the formation of the permanent display.

The activity of the Museum of Wooden Shipbuilding in Betina is directed to the preservation and promotion of traditional wooden shipbuilding. The Museum was founded with the intention that it should be an establishment that encourages the local population to raise its awareness of the value of their cultural, shipbuilding heritage, to represent the local traditions, enrich the tourist offer and become an information centre for the local cultural heritage. The organisation of the permanent display of the Museum of Wooden Shipbuilding in Betina is in fact just the beginning of activities aimed at the revitalisation of this trade and the use of the wooden ship. Underway as this paper is being written is the redevelopment of the local square and little harbour right by the Museum. The newly ordered square and port will create an extramural museum. The thirty-five wooden boats in the harbour will have reserved moorings and display panels with information relating to the owner, the shipbuilder, the year of building and the technical characteristics. At the centre of the redeveloped square will be a monument to the shipbuilders; at this very moment a competition is being organised for a preliminary design for a sculpture. A link between the monument to the shipbuilders and the Museum will be the Betina path of fame, made of brass plates with the engraved names of known Betina shipbuilders. The redevelopment of the square provides for a museum reception desk, doubling as souvenir shop, in which local souvenir makers will show their work and give simple information about the Museum, the ships and shipbuilders.

The ultimate wish is for Betina to be branded as a place of shipbuilders and for visitors to make organised trips to Betina to learn about shipbuilding, to commission or repair their ships, to sail on a *gajeta* with a lateen sail or learn more about the Murter region. Collaboration with the local population is the key factor in the whole of the story. We think that, in collaboration with the Museum, they can spearhead a new wave of wooden shipbuilding. Wooden ships will be built as long as there is a demand for them – but also only as long as people still have the knowhow. Betina on Murter Island is one of the few remaining focal points of small wooden shipbuilding. Ever since the mid-18th century, local shipbuilders have cultivated traditional skills concerning the making of ships. The idea for a collection or museum to inherit the tradition has been around since the 1970s. After a number of unsuccessful attempts at putting this idea into practice, the owners of wooden ships and lovers of traditional shipbuilding got together in the association called *Betina Gajeta 1740*, which set itself the task of creating the Museum of Wooden Shipbuilding in Betina and of protecting the art of building the *Betina gajeta*. Real progress was made in 2013 when the members of the association got into contact with representatives of local authority in Tisno municipality. From the very beginnings, Šibenik Municipal Museum became involved, and is to be credited with expert management when objects for the permanent display were being assembled and inventories, study of the archival material, review of the photograph collection and finally the making of the museological conception.

This paper describes the process in which the need for the creation of a museum institution in Betina to inherit the centuries –long shipbuilding tradition crystallised out, and then the measures taken to put the idea into practice. The context of the origination of the museum is explained: the purchase of the building, the decision on the foundation, the roles of experts and the many members of the local community who took part in the process, the collection of objects, the arrangement of the permanent display and the opening of the Museum.